

Elämäkertoja ja päiväkirjoja

Jyrki Paloposki – Jussi Pekkarinen: Jorma Vanamo. Vanhan koulun diplomaatti. Otava 2001. 239 s.

Anne Mattson: Sylvi Kekkonen elämäkerta. Art House 2000. 343 s.

Anita Hallama: Sydämen kieltä sydämelle. Otava 2001. 268 s.

Olli Lehto: Korkeat maailmat. Rolf Nevanlinnan elämä. Otava 2001. 317 s.

■ Jorma Vanamo ehti hoitaa monia Suomen ulkoasiainhallinnon ykköspaikkoja. Nuorena diplomaattina hän oli välirauhan aikana Moskovassa todistamassa lähettiläs J. K. Paasikiven paineita ja niiden purkautumista. Kuitenkin Vanamo torjui kauan pyynnöt muistelmien kirjoittamisesta vedoten

siihen, ettei hän ollut pitänyt päiväkirjaa. Ulkoministeriössä vaikuttavat historiantutkijat Jyrki Paloposki ja Jussi Pekkarinen täyttivät lopulta aukon kirjoittamalla veteraanidiplomaatin elämäkerran. Ulkoasianhallinnon asiakirjojen ohella keskeisinä lähteinä ovat olleet Vanamon haastattelut. Hän on myös käynyt tekstin lävitse.

Käytettävissä olleen aineiston pohjalla Paloposki ja Pekkarinen ovat saaneet aikaan selkeän ja luotettavan tutkimuksen, joka kertoo ennen muuta diplomatian arkipäivästä. Sensaatioita ei pidä aina odottaakaan, mutta teos kertoo myös sen, ettei Vanamo erityisemmin osallistunut ulkopoliittikan suurten linjojen vetämiseen. Hän oli todellakin vanhan koulun diplomaatti, joka toteutti lojaalisti hallituksen ja ennen muuta tasavallan presidentin linjoittamaa politiikkaa.

Luotettava Vanamo lähetettiin niinkin kuumaan paikkaan kuin suurlähettilääksi Moskovaan pian noottikriisin jälkeen. Hän tapasi Kremlin ylimpiä johtajia ja keräsi tiedonmuruja diplomaattikollegoiltaan sekä julkisista lähteistä, mutta Urho Kekkonen KGB:n edustajien kanssa hoitamista suorista, usein ensisijaisista yhteyksistä ei suurlähettilästä paljontaan informoitu.

Kuvaavaa Vanamon lojaalisuudelle oli, ettei hän protestoinut, kun Kekkonen näytti suurlähettiläälle etukäteen Zavidovon villisikatornissa 1965 luonnostelemansa puheen, jossa presidentti arvosteli lännen silloista MLF-suunnitelmaa ja totesi Suomen voivan ylläpitää puolueettomuutta vain rauhan jatkuessa Euroopassa. Puhe oli

tarpeeton lipsahdus. Olisi luultu kokeneen diplomaatin varoittaneen presidenttiä moises-ta improvisoinnista. Elämäkerrassa myönnetäänkin, että ”puhe ei ollut presidentin onnistuneimpia”, ja Vanamo sai selittää sitä pohjoismaisille kollegoilleen ”parhaan kykynsä mukaan”.

Ulkopolitiikan tähtihetkiä sattuu kenen tahansa diplomaatin uralle vain harvoin. Vanamon työkin oli enimmäkseen rutiininomaista edustamista, vieraiden hoitelia ja raportointia, jonka tulokset eivät julkaistujen näytteiden perusteella poikenneet pääkirjoituksista juuri muussa kuin virkakielisyydessä. Vanamo suhtautuu myös hyvin korrektisti kollegoihinsa ampuen sentään muutamia nuolia heitä kohtaan. Diplomaattielämän arkea piristivät toki hauskat episodit – alkaen siitä, miten raivostunut Paasikivi tyynnytettiin Chopinia soittamalla päätyen Vanamon jännittävään vierailuun nyt niin ajankohtaisessa Afganistanissa.

*

Urho Kekkonen ohella hänen puolisonsa syntymästä oli äsken kulunut sata vuotta; Sylvi Uino (1900–74) oli puolisen vuotta miestänsä vanhempi. Merkkipäivä synnytti mm. Sylvi Kekkoselle omistettujen tilaisuuksien sarjan Pieksämäellä, vaikka pitäjän pastorin tytär muutti jo puolitoistakuu-kautisena perheensä mukana Heinolaan ja sieltä Edvard Uinon uran edetessä Metsäpirttiin ja Puumalaan. Julkaistiin myös päivänsankaria kuvailevia teoksia, joista nuoren Anne Mattsonin laatima elämäkerta

on varsin ansiokas. Tosin siinä on hieman turhia opinnäytteen piirteitä.

Julkisuudessa Sylvi Kekkonen oli ujo eikä häneltä jäänyt paljon lähdeaineistoa hänen omaelämäkerrallisten, mutta samalla kaunokirjallisten teostensa ohella. Mattson on saanut niukasta materiaalista paljon irti. Ehkä häntä on auttanut ”paikan henki” eli työskentely Tamminiemen museon erinomaisena oppaana.

Sylvi Uinon vaiheet ovat esimerkki ensimmäisen sivistyneistöpolven tyttären elämästä 1900-luvun alkupuolella. Isä kuoli varhain, kuten tuolloin usein kävi, mutta tytär sai opiskella ylioppilaaksi. Jatko-opinnot katkesivat sen sijaan pian, ja Sylvi Uino meni töihin Etsivään Keskuspoliisiin. Siellä hän tutustui Urho Kekkoseen, solmi avioliiton ja jäi kotiin hoitamaan kaksospoikia. Siis melko tavallinen tarina.

Sylvi Kekkonen ei jäänyt kuitenkaan urallaan etenevään ja siihen kaiken tarmonsä keskittävän juristipoliitikon kodin hoitajaksi, vaikka järjestikin tyyneesti tarjoilut Kampinkadulle tiuhaan ja lähes kaikkina vuorokauden aikoina saapuneille yllätysvieraille. Maalaisliittolaisen poliitikon tuli omistaa maata, mutta Urho Kekkosella ei ollut aikaa hoitaa tilojaan. Sylvi-rouva joutui näin maatalon emännäksi. Siitä oli sotavuosina apua perheen ruokahuollossa, mutta myös paljon raskasta työtä.

Lasten vartuttua Sylvi Kekkonen alkoi kokeilla kirjallisia kykyjään julkaisten vuodesta 1949 alkaen viisi teosta, joista *Amalia* oli varsin suosittu. Pääministerin ja presidentin puo-

lisoa yritettiin vetää myös järjestötehtäviin, mutta niitä hän kavahti. Sen sijaan Sylvi Kekkonen piti luotettujensa seurassa kodissaan kirjallista salonkia, jolla oli oma merkityksensä ajan kulttuuritaisteiluissa.

Sylvi Kekkosesta ei kuitenkaan tehtäisi elämäkertaa, jollei hänen puolisonsa olisi ollut Suomen johtava mies. Kuten papin lapset usein, Sylvi Kekkonen oli ajatuksiltaan radikaali tai ainakin kriittinen poroporvarillisuutta kohtaan. Tämä varmaan vaikutti hänen puolisonsa asenteisiin. Toisaalta Sylvi-rouva hillitsi miehensä kiivautta. Kuvaavasti UKK julkaisi myllykirjeet ja siirtyi ”ruoskaparlamentarismiin” vasta vaimonsa kuoltua.

Sylvi Kekkonen poliittista merkitystä ongelmallisempi asia on hänen yksityisin suhteensa puolisoonsa. Kuinka pitkälle se ylipäänsä kuuluu ulkopuolisille? Täsmälliset tiedot tästä jäänevät sitä paitsi arvoitukseksi. Mattson käsittelee aihetta avoimen hienotunteisesti, jos tällainen yhdistelmä ylipäänsä on mahdollinen. Tuskin Sylvi Kekkonen ilahtui miehensä muista naisusuhteista, mutta sopeutui niihin erityisesti syistä. Kaikesta huolimatta Sylvi ja Urho Kekkonen olivat kiintyneet ja kiinnittyneet toisiinsa loppuun saakka.

*

Voi myös kysyä, kuuluvatko valtiomiehen naisuhteet ja niistä kertovat dokumentit historiantutkimuksen vai pikemmin juoruilun piiriin. Urho Kekkonen (tai Mannerheimin) persoonasta ei voi kuitenkaan piirtää uskottavaa kuvaa käsittelemättä myös tätä puolta. Ju-

hani Suomen tyyli tarjota asiaa muutama maininta lähdeviitteissä on riittämätön.

Historioitsijoiden pitäisi tietenkin ilahtua, kun Anita Hallama julkaisee täydellisen päiväkirjan ajalta, jolloin hän oli Urho Kekkonen rakastajatar (1963–79). Siinä on kaikille runsaasti aineistoa tulkittavaksi! Kuitenkin päiväkirja peittää yhtä paljon kuin paljastaa – eikä syynä ole ensi sijassa se, että Hallama on tuhonnut alkuperäiskirjeet, mutta referoinut niitä laajasti päiväkirjassaan. Hallaman Kekkoselle lähettämää kirjeitä ei taas liene säilynyt eikä kirjoittaja niitä juuri kuvailekaan.

Kuohuvasta sanojen tulvasta huolimatta Hallaman ja Kekkonen aaltoilevan suhteen syvintä olemusta joutuu arvailemaan päiväkirjan rivien väleistä. Täydentäviä tulkintoja ei Hallama lupaa. Kiintoisaa on silti jo se, miten paljon aikaa kiireisellä valtiomiehellä oli yhteydenpitoon enimmäkseen ulkomailla asuneen rakastetunsa kanssa. Eräät naiskommentaattorit ovat jo toivoneet saavansa sellaisia romanttisia kirjeitä, joita yli 60-vuotias UKK Hallamalle rustasi. Kyyneiset miehet saattavat tosin epäillä Kekkonen jämähtäneen suhteessaan nuoren Wertherin kärsimyksiin.

Myös poliittisia kysymyksiä käsiteltiin Hallaman ja Kekkonen kirjeenvaihdossa ja varmaan myös heidän keskusteluissaan. UKK:n päiväkirjan äsken julkaistu ykkösosa kertoo puolestaan, miten jo Hallaman edeltäjä Ann-Marie Snellman välitti rakastajalleen poliittisia viestejä. Kekkonen naisystävien poliittista vai-

kutusta kannattaisikin tutkia lisää.

*

Naissuhteet ovat keskeisiä myös Olli Lehdon erinomaisessa elämäkerrassa toisesta matemaatikko-akateemikosta, Rolf Nevanlinnasta (1895–1980). ”Eskapadit” olivat epäilemättä tärkeä osa Nevanlinnan persoonallisuutta. Yli vuosikymmenen ajan hänellä oli laillisen puolisonsa ohella peräti kaksi rakastajatarta eivätkä kaikki nelikon jäsenet tienneet toistensa rooleista. Totuuden paljastuttua astioita särkyi kuin tv-sarjassa. Hertta Kuusinen, Nevanlinnan oppilas Uudesta Yhteiskoulusta, tosin huomautti, ettei akateemikon yhtä vähän kuin Goethen naisasioita ollut sopivaa paheksua.

Ennen muuta Lehdon kuvaus edeltäjästään käsittelee toki Nevanlinnaa matemaatikkona, yliopistomiehenä ja poliittisena osallistujana. Maallikon on vaikea ymmärtää vaikkapa funktioteoriaa, mutta Lehto esittelee Nevanlinnan tieteellisen työn pääpiirteet ja merkityksen niin avautuvasti kuin lienee mahdollista.

Tiedepolitiikassa Nevanlinna vaikutti eniten paljon sen jälkeen, kun hän joutui 1944 luopumaan Helsingin yliopiston rehtorin virasta. Aiemmasta poliittisesta vastakohtaisuudesta huolimatta hän pääsi 1960-luvulla tulokselliseen yhteistyöhön Urho Kekkosen kanssa. Kansainvälisessä tiedeyhteisössä Nevanlinna oli kauan keskeinen hahmo.

Vaikka Nevanlinnalla oli poliitikko-sukulaisia, hän itse kiinnostui yhteiskunnasta varsin myöhään. Niinpä hän ei

osallistunut lainkaan 1910-luvun merkittävään ylioppilas-elämään. Poliittisen kiinnostuksen herätessä Nevanlinnasta tuli 1930-luvulla Kolmannen valtakunnan uudistusten julkinen ihailija, vaikkei hän ääri-oikeistoon liittynytkään. Oli taas varsin luonnollista, että Suomen hallitus pyysi Saksanystävänä tunnetun yliopiston rehtorin suomalaisen SS-pataljoonan asioita hoitavan komitean puheenjohtajaksi 1942.

Nevanlinna ei ollut osallistunut SS-miesten värväykseen, vaikka hanketta jo tuolloin myötäilikin. Luottamustoimesaan hän toivoi ”panttipataljoonan” ylläpitämistä, mutta joutui ensi sijassa hoitamaan sen lakkauttamista 1943. Tämä rooli oli yhtä kaikki Nevanlinnalle rasite syksyn 1944 jälkeen, jolloin hän lähti puolittaiseen maanpakoon Zürichiin. Kuitenkin jo 1948 Nevanlinna kutsuttiin – mm. V. A. Koskeniemen ja Yrjö Kilpisen rinnalla – Suomen Akatemian ensimmäisten jäsenten joukkoon. J. K. Paasikiven Suomi ei ollut suomettunut.

Jyrki Vesikansa